

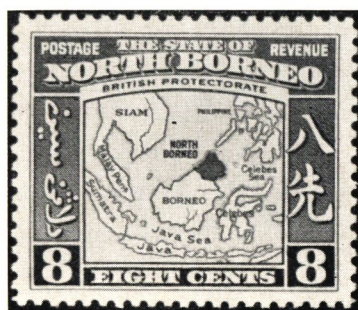
NORDBORNEO — VAD DESS FRIMÄRKEN KUNNA BERÄTTA

Av Nils Strandell.

Anförande med balloptikonbilder vid Föreningen Postmusi Vänners års-
möte den 27 mars 1956.

Kolonisationen av Nordborneo är ett av de många exemplen på brittisk företagaranda. År 1865 begav sig en ingenjör från Glasgow tillsammans med några följeslagare till Ostasien. De hade en bräcklig, liten farkost, ett fartyg om 15 ton (!), och efter en ytterst äventyrlig färd under bortåt ett halvt år nådde de slutligen Singapores hamn. W. C. Cowie — så var den unge ingenjörens namn — fortsatte därefter med rundfärder i de ostasiatiska farvattnen. Han förmedlade utbyte av produkter mellan de olika öarna och fanns alltid till hands, när det gällde äventyrliga företag.

För att orientera oss i det geografiska skola vi kasta en blick på ett frimärke. I centrum se vi ön Borneo med dess »kalott», dvs. Nord-

1939. 8 c.¹⁾

*Karta över den ostindiska
arkipelagen.*

¹⁾ Alla frimärksbilder äro förstörade.

borneo inprickad. Dess läge är, som vi se, i söder och sydväst om Filippinerna.

Nu blev det så, att Mr. Cowie vid något tillfälle kom i kontakt med rajan av Sulu, den sydligaste av Filippinöarna, som även var nominell suverän över en del av Nordborneos kust. Rajan hade krångel med spanjorerna, som hade blockerat hans kust, och Mr. Cowie åtog sig att med en vapenlast bryta denna blockad. Manövern lyckades, och som återtjänst beviljade Sulurajan honom tillstånd att upprätta en depot i Sandakan Bay uppe vid Borneos nordkust, varifrån Cowie utan

1909/11. 4 c.

*Sammanträde mellan rajan och
Cowie vid överläggningarna.*

hinder kunde bedriva sina affärer. Det vid denna tid helt outforskade Nordborneo lockade emellertid dit andra européer av olika nationaliteter. Så småningom associerade sig Cowie med några av dessa. Resultatet blev att, i januari 1878, en överenskommelse träffades med rajan, och att ett syndikat bildades.

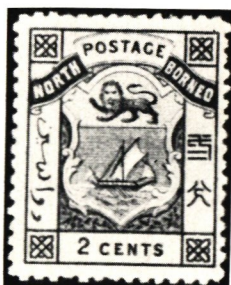
Syndikatet fick namnet The British North Borneo Company, som i november 1881, under Gladstones premiärministertid, erhöll Royal Charter.

Bolagets organisation erinrade i mångt och mycket om det gamla East India Company, Brittiska Indiens upprinnelse. Bolaget utövade suverän rätt inom sitt eget område, stiftade egna lagar och hade en armé av infödingar, ledd av brittiska officerare. Landet indelades i fem »residens», styrda av vita »residenter», vilka kontrollerades av Resident Governor, utsedd av bolagsstyrelsen i London efter godkännande av den brittiske statssekreteraren.

År 1888 ombildades territoriet till ett brittiskt protektorat under namnet State of North Borneo. Samtidigt erhöles grannstaterna Sarawak och Brunei oavhängighet under brittiskt beskydd. Mr. Cowie blev slutligen bolagets verkställande direktör och år 1909 dess ordförande.

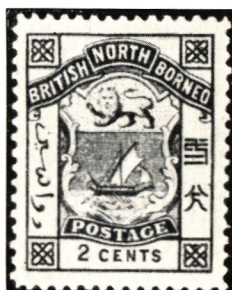
Det bör kanske här inflickas, att södra delen av Borneo tillhör Holland.

De formella ändringarna i namnbeteckningen avspeglas i frimärksbilderna. Det enkelt utformade vapnet utgöres av (upptill) ett lejon (på heraldiskt språk »passant guardant») och (nedtill) ett segelfartyg.

1883.

Inskription upptill:
»Postage North Borneo».

1886/9.

Inskription upptill:
»British North Borneo».
Nedtill: »Postage».

1889/92.

Inskription nedtill:
»Postage & Revenue».

Stora vapnet.

Det tecknades av Thomas Macdonald, och alla emissioner fram till år 1894 äro framställda i litografi hos firman Blades, East & Blades i London. Vidare ser man inskriptioner på malajiska (till vänster), på kinesiska (till höger) samt engelska (upptill), en ordning som tillämpats vid alla senare emissioner. På emissionerna 1889/92 läses »Postage & Revenue», vilket anger att märkena äro avsedda för både postala och fiskaliska ändamål.

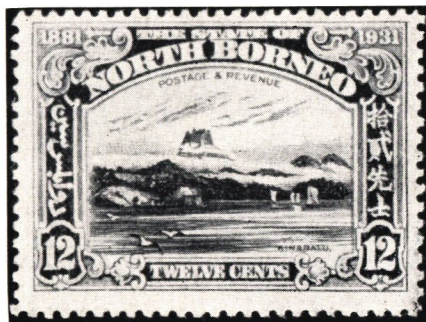
För de högre valörerna, från 25 cents uppåt, valdes redan år 1883 ett större format. Vapenbilden bäres där upp av sköldhållare (inhemska hövdingar) och ett motto finnes, »Pergo et perago» (jag fortsätter och fullbordar). Det stora vapnet har med åren fått en allt mera utsmyckad utformning. De talrika färgproven, som finnas, utgöra ett riktigt regnbågskomplex.

✱

Borneo är beträffande storleken den tredje bland världens öar och Asiens största. Ekvatorn passerar över dess mitt. Ön tillhör monsunområdet och täckes till stor del av ogenomträngliga, tropiska urskogar. Klimatet är feberalstrande, kusterna låga och omgivna av grunt vatten. Från öns mitt stråla bergskedjor ut i nästan alla riktningar. Längst i norr finnes den högsta toppen, berget Kinabalu, 4 175 m. Detta påminner något om Taffelberget vid Kapstaden.

1894. 18 c.

Kinabalu.

1931. 12 c.

Infödingarna hysa stor fruktan för detta berg såsom varande förmodat hemvist för de avlidnas andar, vilka intaga en central plats i deras föreställningsvärld, och de våga sig ogärna i dess närhet. På sina håll har gjorts gällande, att Kinabalu skulle vara ett bevis för malajvärldens kinesiska ursprung, ty det betyder »kinesänka». Andra mena, att om namnet vore kinesiskt, borde det heta »Balu Hina». Änkan skulle nämligen i så fall sättas först och därefter den närmare bestämningen. Vare därmed hur som helst, men någon »glad änka» tycks det inte vara fråga om.

Med frimärkena som vägvisare skola vi nu låta några *landskaps- och samfärdselbilder* passera förbi.

1897. 16 c.

1909/11. 3 c.

Järnväg vid Jesselton på västkusten.

1939. 20 c.

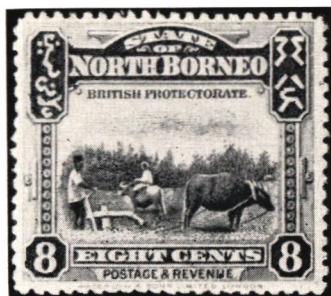
Flodbild.

1894. 8 c.
Infödingsbåt.

1939. 25 c.
Infödingsbåt,
annan typ.

1909/11. 8 c.
Plöjning med buffel
(indisk buffel).

1939. 1 c.
Transport med buffel.

Det finns utomordentliga naturliga rikedomar på Borneo: trä av mångfaldigt slag, gummi, hartser, betelnöt och rotting. Sagopalmen ger infödingarna lättvunnen föda. Bland odlade växter märkas kokospalmen (som ger kopra), kautschuk- och pepparträden. Fyndigheter av kol, järn och nickel förekomma, och guld och platina påträffas i smärre mängder. Under senare år har oljeutvinningen vunnit livligt beaktande, och rika oljefält i öster och nordväst exploateras.

Några infödingsbilder.

Dajakerna är ett samlingsnamn på Borneos inlandsstammar. De uppvisa stora olikheter sinsemellan, språkligt och kulturellt, och vidare skilja sig dajakerna avsevärt från de vid kusten boende malajerna. Dajakerna räknas vanligen till den indonesiska rasen. De äro lågväxta, ha relativt ljus hudfärg, vågigt svart hår och urgröpt, stundom platt näsa. Mannens dräkt är en gördel, kvinnan bär en trång kjol som räcker till knäet. Mässingsringar för armar och ben samt rikt utsirade rottingband stå för utsmyckningen. Läpparna äro kraftigt uttänjda genom tunga prydnader, och tatuering är vanlig.

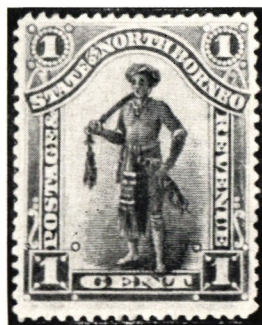
Här skola vi nu se på några bilder ur dajakernas värld.

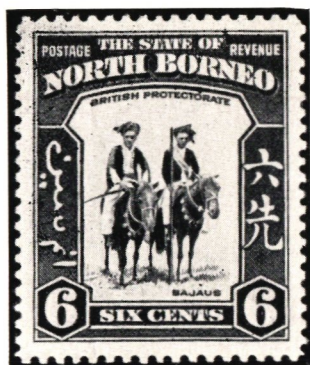
1931. 3 c.
Dajakhövding
(»murut»).

1931. 10 c.
Dajak-krigare.

1894. 1 c.
Dajakhövding.

1939. 6 c.
Ridande bajaus.

1939. 15 c.
Dajak-krigare.

1939. 12 c.
*Inföding blåser giftpilar
genom en luftböss.*

Man odlar huvudsakligen majs och ris och lever på att samla gummi, rotting och andra skogens alster. Hyddorna äro av bambu och stå på pålar, varför man använder stegar för att ta sig in. Mannen måste köpa sin hustru, men om han inte har råd till det, har han att arbeta viss tid hos svärföräldrarna såsom gottgörelse. Man tror på något högsta väsen och har flera gudar. Man håller sig till andarna, de goda och onda, vilka, som redan framhållits, spela en mycket stor roll i deras liv. Tempel och präster har man icke.

Mest kända blevo dajakerna i äldre tid för sin huvudjakt, som vållade stor förödelse. Vid viktigare tillfällen i livet — framför allt

vid giftermål — var mannen tvungen att döda en människa och hemföra hans skalp som trofé. Tidigare voro icke heller människooffer ovanliga.

Vid kusten bo, som jag sade, malajer, vilka varit statsbildande och gjort segt motstånd mot européerna. Dessa malajer äro muhammedaner, och genom dem har islam spritts till dajakerna. Ett viktigt folkelement äro kineserna, som sedan sekler tillbaka bedrivit gruvhantering på Borneo och skött kommersen. Européerna äro fåtaliga, huvudsakligen ämbets- och tjänstemän. Det finnes också araber.

*

Det är icke min avsikt att gå in på Nordborneos filatelistiska historia. Vi skola endast hålla oss till själva frimärksbilderna, som — ofta med gott utbyte — föra oss genom tema-(eller motiv-)samlandets domäner.

Förenta Staterna gävo år 1893 signalen till den nya företeelse på frimärksområdet, som plägar kallas bildmärket. Överallt hade man tidigare hållit sig till siffertyper, heraldiska motiv eller suveränporträtt för skapandet av frimärksbilder, men nu kom U. S. A. med någonting alldeles nytt: en serie bilder från Columbus' levnad och upptäcktsfärder, avsedd som propaganda för en stor utställning i Chicago. Detta blev en ny postal idé med stor genomslagskraft, något som nogsamt omvittnats av frimärksproduktionen i de flesta länder under detta århundrade. Belgiska Kongo och Nordborneo tillhörde de länder, som närmast följde U. S. A. i spåren. Nordborneos frimärksserie av år 1894 innehåller bilder med god konstnärlig gestaltning. De framställdes av firman Waterlow & Sons i London i gravryfförfarande, och senare års förnämliga bildserier ha samma ursprung.

Vi övergå till naturhistorien och uppmärksamma i första hand den ganska rikhaltiga representationen av

däggdjur.

Orangutangen (*Simia satyrus*) har Borneo till hemland. Denna människoapa är rödgul till färgen i likhet med den malajiska befolkningen. Den trivs bäst i tät skog med i varandra inflätade trädkronor, där han klänger från träd till träd under sökande efter saftiga frukter.

Näsapan (*Nasalis narvatus*) tillhör de markattliknande aporna och har sitt huvudsakliga tillhåll på Borneo. Den har lång och bred nos och är brokigt färgad i rött, gult och grått. Den uppträder i flockar.

1939. 4 c.

Niasa.

1900. 4 c.

1909. 10 c.

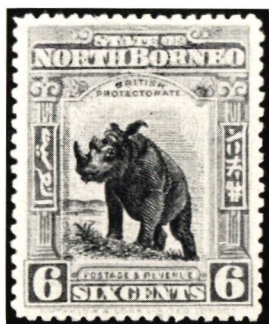
1931. 6 c.

*Alla tre ha bilder av
orangutang.*

Inom rovdjursgruppen påträffa vi *leoparden* (*Felix pardus*). Den är trädens och skogarnas stora kattdjur både i Afrika och Asien. Det finnes flera geografiska raser, de största i Afrika. Här avbildas ett ståtligt exemplar av »clouded leopard», som den engelska fackbeteckningen lyder.

Björnen representeras av *malajbjörnen* (*Ursus malajanus*), även kallad honungsbjörn (»bruang» på inhemskt språk). Av den artrika björnfamiljen är denne den enda, som går ned till ekvatorn. Han har stort huvud, mycket små ögon och långa klor. Kolsvart till färgen har han på bröstet en stor, orangefärgad fläck. Läppar och tunga kunna förlängas i rent otrolig grad. Detta är erforderligt för åtkomsten av honung i vildbiens gömställen.

Nosbörningen (*Dicerorhinus sumatrensis*), som visas här, är en av de fem former som existera, tre i Asien och två i Afrika. Näst elefanten är detta det största och starkaste fyrfotadjuret. Hornen, av vilka djuret fått sitt namn, skilja sig alldeles från oxdjurens och hjortarnas. De äro massiva bildningar av enbart hornämne. På Nordborneo ha hornen varit en omtyckt exportvara till Kina i och för användning för medicinska ändamål.

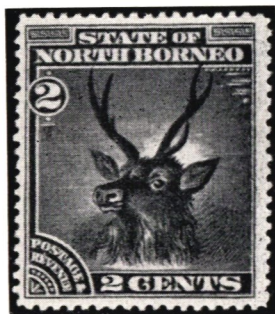
Tapirerna äro egendomliga hovdjur, som synas ha behållit sig oförändrade sedan oerhört lång tid tillbaka. De nu levande arterna ha nämligen släktingar, från vilka de knappt kunna skiljas, som levde för miljoner år sedan. Den största arten är den indiska *schabraktapiren* (*Tapirus indicus*), som vi se här. Den är omkring 2 1/2 m. lång, en fredlig, oförarglig varelse med tigern som värste fiende. Ett brett vitt bälte löper över den kolsvarta kroppen. Färgerna gå icke över i varandra, så att det ser ut, som hade djuret ett täcke på sig.

Vildsvinet (*Sus scrofa*) finnes i Europa, Nordafrika och delar av Asien. Det överträffar vida sin tama släkting i styrka och snabbhet. En vildsvinsgalt är med sina stora, spjutvassa betar och sitt frejdiga stridshumör en symbol — så god som någon annan — för handlingskraft och försvarsvilja.

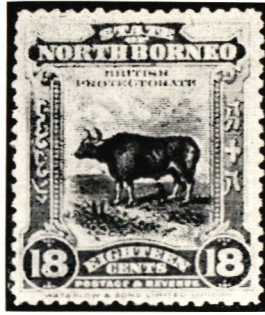
Hjortsläktet är på Nordborneo representerat av *sambarhjorten* (*Rusa unicolor*), stor som en europeisk kronhjort. På detta märke sätter han upp sitt granna huvud med den ståtliga hornkronan. — Ett uppskattat villebråd vid den »ädlaste» av alla jakter, hjortjakten.

1909. 10 c.
Vildsvin.

1894. 2 c.
Sambarhjort.

1909. 18 c.

Banteng.

Här ha vi ett märke visande *bantengen* (*Bos banteng*), som anses vara det vackraste av alla boskapsdjur. Bantengen är till färgen mörkt gråbrun med vita »strumpor» och har ädel och proportionerlig kroppsform. Lika trotsig och farlig som han är som vild, lika foglig är tamformen, som kallas balirinden.

1909. 5 c.

Indisk elefant.

Den *indiska elefanten* (*Elephas maximus*) är trots sitt vetenskapliga namn »maximus» något mindre än den afrikanska. Till sin lycka har han också mindre betar, en orsak till att elefantjakten i Indien aldrig blivit så förödande som i Afrika. Som vild finnes han i skogarna i Indien samt på Borneo och närliggande öar.

Det är givet att i ett tropiskt område som Nordborneo

fågellivet

skall ha mycket att bjuda den naturintresserade på.

Kakaduorna skilja sig från papegojorna genom längre näbb, som är böjd ända från roten. De ha längre, bred och rundad stjärt. Den förhärskande färgen hos deras fjäderskrud är vitt, med stänk i rött och orange. Den för papegojorna karakteristiska, gröna färgen saknas hos kakaduorna. I hemlandets skogar hålla de till i väldiga skaror, som under skrik och pladder draga omkring på jakt efter frukter och bär.

1909. 12 c.

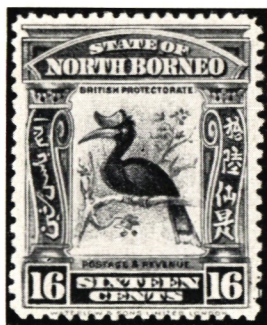

Kakadu.

1939. 2 c.

Stora noshörningsfågeln (*Buceros rhinoceros*) (här se vi en hona) hör till samma familj som vår mycket sällsynta härfågel och till samma stora, ornitologiska underavdelning som de för samlaren så välbekanta quesalen (Guatemala) och skrattfågeln (Australien). Den väldiga näbben är försedd med en hjälmlik utväxt. Den har ett mycket besynnerligt levnadssätt, särskilt under ruvningstiden. Äggen läggas i ett ihåligt träd, och då honan börjar ruva, murar hanen igen hålet, så att hon blott kan få ut näbben. Han får sedan mata henne hela ruvningstiden; efter äggkläckningen får hon komma ut med ungarna.

Bland allt det vackra hönsfåglarna ha att uppvisa torde väl påfågeln komma i första rummet, men som god tvåa bör man nog räkna *argus-*

1909/11. 16 c.
Noshörningsfågel.

1894. 5 c.
Argusfasanen.

fasanen (*Argusianus argus*). Bägge tillhöra Ostindien och den indiska arkipelagen. Av fasanerna finnes det omkring 35 olika arter och raser; deras utbredning sträcker sig från Svarta havet till Japan i öster. Hos argusfasanens hane är det de främre vingpennorna, som bilda en solfjäder besatt med de prålande argusögonen. De båda mellersta stjärt-pennorna äro längre och sticka fram bakom vingarna.

Till den stora strutsfamiljen, som har sina mest typiska representanter i Syd- och Ostafrika, räknas *kasuaren* (*Casuarus*), som existerar i sju olika arter. Den här avbildade blir omkring 1 1/2 m. hög. Den är brunsvart till färgen. Fjädrarna äro nedhängande, så att på avstånd fågeln ser ut som vore den hårbeklädd.

1909/11. 24 c.
Kasuar.

Kräldjuren.

På Nordborneos frimärken ha vi blott en företrädare för reptilerna, nämligen krokodilen. Detta är som bekant inte något särdeles prydligt djur. Alla världsdelar utom Europa ha sina krokodiler, vanligen sammanförda till tre olika släkten: egentliga krokodiler, alligatorer och gavialer (Gangesgavialen är hinduernas heligaste djur). Den vi se på detta märke är *Borneos krokodil* (*Crocodilus porosus*), jätten bland dem

1894. 12 c.

Krokodil.

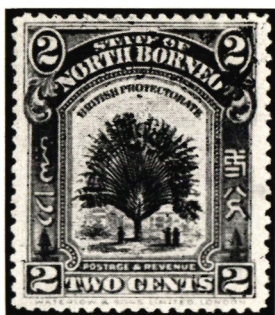
alla, som sägs kunna bli över 10 meter lång. Krokodilerna äro byggda för vattenliv, och land söka de endast för att vila och i sanden gömma sina ägg.

Insektsfaunan är på Borneo utomordentligt rikhaltig men tillsvidare utan några visitkort i form av frimärken. Låt oss därför till sist kasta en blick på landets

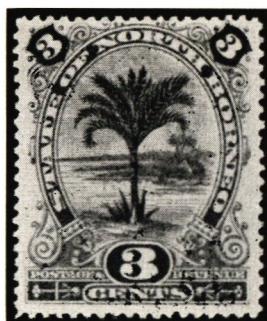
flora

som ihågkommits mycket sparsamt, ehuru den är mycket givande som i alla tropiska länder.

Till den botaniska familjen Musaceae, vars mest kända representant är bananträdet, hör det egendomliga träd, som avbildats på ett av Nordborneos frimärken. »*De resandes träd*» (*Ravenala madagascariensis*), som också ihågkommits på Madagascars och Liberias frimärken, har blad som äro flera meter långa och egendomligt tvåradigt riktade.

1909/11. 2 c.
»De resandes träd».

1894. 3 c.
Sagopalm.

På bilden ser det ut, som om det legat i press. Namnet har det fått av det förhållandet, att vatten, som under regntiden samlas i bladslidorna, länge förvaras där liksom för att erbjuda en törstande vandrare en efterlängtd läsketår. De väldiga bladen ha stor betydelse för infödingarna, för väggar och tak i deras hyddor samt till servis för mat och dryck.

Sagopalmen (*Metroxylon rumphii*) är den enda palmart som man finner på Nordborneos frimärken. Den odlas i hela Ostindien för den rikliga, stärkelsehaltiga mærg, som växten lagrar upp för sin blomning och fruktsättning. Den blommar blott en enda gång i sitt liv, men då så mycket rikligare. Sedan trädet samlat näring i flera års tid (i fem upp till 15 år) bereder den sig för blomning, men då måste odlaren noga passa på. Trädet hugges ned, stammen klyvs och mærgen tages ut och torkas till mjöl. De välbekanta sagogrynen (»sagu» betyder bröd) fås genom att man blandar ut mjölet med vatten till en halvflytande deg, som värmes och pressas genom ett galler, varvid den delvis förklistrade massan stelnar till droppar, som bli »sagogrynen». Stundom färgas massan först, för att grynen skola se aptitligare ut.

Under andra världskriget ockuperades Nordborneo av japanerna, vilket resulterade i vissa frimärksemissioner. Sedan ha vi att notera frimärken som år 1945 utgavs av den brittiska militäradministrationen samt, något senare, långa bildserier med infällda porträttmedaljonger av konung Georg VI och, nu senast, drottning Elizabeth.